

| अथ पञ्चमं मण्डलम् |

(12)

1

(म.5, अनु.1)

ऋषिः बुधगविष्टिरौ आत्रेयौ	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता अग्निः
अबोध्याग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्		
यद्वाइव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ	1	
अबोधि होता यजथाय देवानुध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात्		
समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान्देवस्तमसो निरमोचि	2	
यदीं गुणस्य रशनामजीगुः शुचिरङ्क्ते शुचिभिर्गोभिरग्निः		
आदक्षिणा युज्यते वाज्यन्त्युत्तानामुध्वो अधयञ्जुहूभिः	3	
अग्निमच्छा देवयतां मनांसि चक्षुषीव सूर्ये सं चरन्ति		
यदीं सुवाते उषसा विरूपे श्वेतो वाजी जायते अग्रे अह्वाम्	5	
जनिष्ट हि जेन्यो अग्रे अह्वानं हितो हितेष्वरुषो वनेषु		
दमैदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान्	5	
अग्निर्होता न्यसीदद्यजीयानुपस्थे मातुः सुरभा उं लोके		
युवां कविः पुरुनिष्ठ ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः	6	
प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु साधुमग्निं होतारमीळते नमोभिः		
आ यस्ततान् रोदसी ऋतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन	7	
मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः		
सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदौजा विश्वाँ अग्रे सहसा प्रास्यन्यान्	8	
प्र सद्यो अग्रे अत्येष्यन्यानाविर्यस्मै चारुतमो बभूथ		
ईळैन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम्	9	
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्रे अन्तित् ओत दूरात्		
आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्ते अग्रे महि शर्म भद्रम्	10	
आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्रे तिष्ठ यजतेभिः समन्तम्		
विद्वान्पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान्हविरद्याय वक्षि	11	
अवोचाम क्वये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे		
गविष्टिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्जमश्रेत्	12	

ऋषिः कुमारः आत्रेयः, वृशः जानः वा, उभौ वा 1,3-8,10-12, वृशः जानः 2,9
छन्दः त्रिष्टुप् 1-11, शकरी 12
देवता अग्निः

कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहा बिभर्ति न ददाति पित्रे	
अनीकमस्य न मिनञ्जनासः पुरः पश्यन्ति निहितमरुतौ	1
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेषी बिभर्षि महिषी जजान	
पूर्वाहिं गर्भः शरदो ववर्धापश्यं जातं यदसूत माता	2
हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम्	
ददानो अस्मा अमृतं विपृकृत्किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः	3
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद्युथं न पुरु शोभमानम्	
न ता अगृभ्रन्नर्जनिष्ट हि षः पलिक्रीरिद्युवतयो भवन्ति	4
के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणश्चिदास	
य ई जगृभुरव ते सृजन्त्वाजाति पृश्च उप नश्चिकित्वान्	5
वसां राजानं वसतिं जनानामरातयो नि दधुर्मर्त्येषु	
ब्रह्माण्यत्रेव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु	6
शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद्युपादमुञ्चो अशमिष्ट हि षः	
एवास्मदग्रे वि मुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह तू निषद्य	7
हृणीयमानो अप हि मदैयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच	
इन्द्रो विद्वां अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्रे अनुशिष्ट आगाम्	8
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा	
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे	9
उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्रेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्त्वा उ	
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः	10
एतं ते स्तोमं तुविजात विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम्	
यदीदग्रे प्रति त्वं देव हर्याः स्वर्वतीरप एना जयेम	11

तुविग्रीवो वृषभो वावृधानोऽश्वशूर्यः समजाति वेदः |
 इतीममग्निमृता अवोचन्बर्हिष्मते मनवे शर्म यंसद्धविष्मते मनवे शर्म यंसत् || 12 ||

ऋषिः वसुश्रुतः आत्रेयः	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता अग्निः 1-2,4-12,
मरुद्भ्रविष्णवः (अग्निः) 3		

त्वमग्रे वरुणो जायसे यत्त्वं मित्रो भवसि यत्समिद्धः	
त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवास्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय	1
त्वमर्यमा भवसि यत्कनीनां नाम स्वधावन्गुह्यं बिभर्षि	

अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभिर्यदम्पती समनसा कृणोषि	॥ 2 ॥
तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत्ते जनिम् चारु चित्रम्	
पदं यद्विष्णोरुपमं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम्	॥ 3 ॥
तव श्रिया सुदृशो देव देवाः पुरु दधाना अमृतं सपन्त	
होतारमग्निं मनुषो नि षेदुर्दशस्यन्त उशिजः शंसमायोः	॥ 4 ॥
न त्वद्भोता पूर्वो अग्रे यजीयान्न काव्यैः पुरो अस्ति स्वधावः	
विशश्च यस्या अतिथिर्भवासि स यज्ञेन वनवदेव मर्तान्	॥ 5 ॥
व्यमग्रे वनुयाम् त्वोता वसूयवो हविषा बुध्यमानाः	
व्यं समर्ये विदथेष्वह्नां व्यं राया सहसस्पुत्र मर्तान्	॥ 6 ॥
यो न आगो अभ्येनो भरत्यधीदघमघशंसे दधात	
जही चिकित्वो अभिशस्तिमेतामग्रे यो नो मर्चयति द्वयेन	॥ 7 ॥
त्वामस्या व्युषि देव पूर्वे दूतं कृण्वाना अयजन्त हव्यैः	
संस्थे यदग्र ईयसे रयीणां देवो मर्तेर्वसुभिरिध्यमानः	॥ 8 ॥
अव स्पृधि पितरं योधि विद्वान्पुत्रो यस्तो सहसः सून ऊहे	
कदा चिकित्वो अभि चक्षसे नोऽग्रै कदा ऋतचिद्यातयासे	॥ 9 ॥
भूरि नाम वन्दमानो दधाति पिता वसो यदि तज्जोषयासे	
कुविद्देवस्य सहसा चकानः सुम्रमग्निर्वनते वावृधानः	॥ 10 ॥
त्वमङ्ग जरितारं यविष्ट विश्वान्यग्रे दुरितार्ति पर्षि	
स्तेना अदृश्रन्निपवो जनासोऽज्ञातकेता वृजिना अभूवन्	॥ 11 ॥
इमे यामासस्त्वद्रिगभूवन्वसवे वा तदिदागो अवाचि	
नाहायमग्निर्भिशस्तये नो न रीषते वावृधानः परा दात्	॥ 12 ॥

(11)

4

(म.5, अनु.1)

ऋषिः वसुश्रुतः आत्रेयः	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता अग्निः
------------------------	------------------	--------------

त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु राजन्	
त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि ध्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्	॥ 1 ॥
हव्यवाळग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे	
सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्र्यश्वसं मिमीहि श्रवांसि	॥ 2 ॥
विशां क्विं विशपतिं मानुषीणां शुचिं पावकं घृतपृष्ठमग्निम्	
नि होतारं विश्वविदं दधिध्वे स देवेषु वनते वार्याणि	॥ 3 ॥
जुषस्वाग्र इळया सजोषा यतमानो रश्मिभिः सूर्यस्य	
जुषस्व नः समिधं जातवेद आ च देवान्हविरद्याय वक्षि	॥ 4 ॥
जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान्	
विश्वा अग्रे अभियुजो विहत्या शत्रूयतामा भरा भोजनानि	॥ 5 ॥
वधेन दस्युं प्र हि चातर्यस्व वर्यः कृण्वानस्तन्वेरे स्वायै	

पिर्षि यत्सहसस्पुत्र देवान्तसो अग्रे पाहि नृतम् वाजे अस्मान्	॥ 6 ॥
व्यं ते अग्र उक्थैर्विधेम व्यं हव्यैः पावक भद्रशोचे	
अस्मे रयिं विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि	॥ 7 ॥
अस्माकमग्रे अध्वरं जुषस्व सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम्	
व्यं देवेषु सुकृतः स्याम् शर्मणा नस्त्रिवरूथेन पाहि	॥ 8 ॥
विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि	
अग्रे अत्रिवन्नमसा गृणानोऽस्माकं बोध्यविता तनूनाम्	॥ 9 ॥
यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि	
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमश्याम्	॥ 10 ॥
यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्	
अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति	॥ 11 ॥

(11)

5

(म.5, अनु.1)

ऋषिः वसुश्रुतः आत्रेयः	छन्दः गायत्री	देवता इधमः समिद्धः अग्निः वा 1,
नराशंसः 2, इळः 3, बर्हिः 4, देवीः द्वारः 5, उषासानक्ता 6, दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ 7,		
तिस्रः देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः 8, त्वष्टा 9, वनस्पतिः 10, स्वाहाकृतयः 11		

सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन	अग्रये जातवेदसे	॥ 1 ॥
नराशंसः सुषूदतीमं यज्ञमदाभ्यः	क्विर्हि मधुहस्त्यः	॥ 2 ॥
ईळितो अग्र आ वृहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम्	सुखे रथेभिरूतये	॥ 3 ॥
ऊर्णम्रदा वि प्रथस्वाभ्यर्का अनूषत	भवा नः शुभ्र सातये	॥ 4 ॥
देवीद्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायुणा न ऊतये	प्रप्र यज्ञं पृणीतन	॥ 5 ॥
सुप्रतीके वयोवृधा यद्ही ऋतस्य मातरा	दोषामुषासमीमहे	॥ 6 ॥
वातस्य पत्मनीळिता दैव्या होतारा मनुषः	इमं नो यज्ञमा गतम्	॥ 7 ॥
इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः	बर्हिः सीदन्त्वस्त्रिधः	॥ 8 ॥
शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना	यज्ञेयज्ञे न उदव	॥ 9 ॥
यत्र वेत्य वनस्पते देवानां गुह्या नामानि	तत्र हव्यानि गामय	॥ 10 ॥
स्वाहाग्रये वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः	स्वाहा देवेभ्यो हविः	॥ 11 ॥

(10)

6

(म.5, अनु.1)

ऋषिः वसुश्रुतः आत्रेयः	छन्दः पङ्क्तिः	देवता अग्निः
------------------------	----------------	--------------

अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः	
अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 1 ॥
सो अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः	
समर्वन्तो रघुद्रुवः सं सुजातासः सुरय इषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 2 ॥
अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः	

अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 3 ॥
आ ते अग्र इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्	
यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्वीदर्यति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 4 ॥
आ ते अग्र ऋचा हविः शुक्रस्य शोचिषस्पते	
सुश्रन्द्र दस्म विशपते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत् इषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 5 ॥
प्रो त्ये अग्रयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम्	
ते हिन्विरे त इन्विरे त इषण्यन्त्यानुषगिषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 6 ॥
तव त्ये अग्रे अर्चयो महिं ब्राधन्त वाजिनः	
ये पत्त्वभिः शफानां ब्रजा भुरन्त गोनामिषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 7 ॥
नवा नो अग्र आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः	
ते स्याम य आनृचुस्त्वादूतासो दमेदम् इषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 8 ॥
उभे सुश्रन्द्र सर्पिषो दवीं श्रीणीष आसनि	
उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत् इषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 9 ॥
एवाँ अग्रिमजुर्यमुर्गीर्भिर्यजेभिरानुषक्	
दधदस्मे सुवीर्यमुत् त्यदाश्वश्व्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर	॥ 10 ॥

(10)

7

(म.5, अनु.1)

ऋषिः इषः आत्रेयः

छन्दः अनुष्टुप् 1-9, पङ्क्तिः 10

देवता अग्निः

सखायुः सं वः सम्यञ्चमिषं स्तोमं चाग्रये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नष्टे सहस्वते	॥ 1 ॥
कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रुण्वा नरो नृषदने । अहन्तश्चिद्यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः	॥ 2 ॥
सं यदिषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् । उत द्युमस्य शवस ऋतस्य रश्मिमा ददे	॥ 3 ॥
स स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद्दूर आ सते । पावको यद्वनस्पतीन्प्र स्मा मिनात्यजरः	॥ 4 ॥
अव स्म यस्य वेषणे स्वेदं पृथिषु जुह्वति । अभीमह स्वजेन्यं भूमा पृष्ठेव रुरुहुः	॥ 5 ॥
यं मर्त्यैः पुरुस्पृहं विदद्विश्वस्य धार्यसे । प्र स्वादनं पितृनामस्ततातिं चिदायवे	॥ 6 ॥
स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः । हिरिशमश्रुः शुचिदन्नभुरनिभृष्टतविषिः	॥ 7 ॥
शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते । सुधूरसूत माता क्राणा यदानुशे भगम्	॥ 8 ॥
आ यस्ते सर्पिरासुतेऽग्रे शमस्ति धार्यसे । एषु द्युममुत् श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः	॥ 9 ॥
इति चिन्मन्युमध्रिजस्त्वादात्मा पशुं ददे ।	
आदग्रे अपृणतोऽत्रिः सासह्यादस्यूनिषः सासह्यावृन्	॥ 10 ॥

(7)

8

(म.5, अनु.1)

ऋषिः इषः आत्रेयः

छन्दः जगती

देवता अग्निः

त्वामग्र ऋतायवः समीधिरे प्रलं प्रलासं ऊतये सहस्कृत	
पुरुश्रन्द्रं यजतं विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम्	॥ 1 ॥
त्वामग्रे अतिथिं पूर्य विशः शोचिष्कैशं गृहपतिं नि षेदिरे	

बृहत्कैतुं पुरुरूपं धनुस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं जरद्विषम्	॥ 2 ॥
त्वामग्ने मानुषीरीळते विशो होत्राविदं विविचिं रत्नधातमम्	
गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्वणसं सुयजं घृतश्रियम्	॥ 3 ॥
त्वामग्ने धर्णसिं विश्वधा वयं गीर्भिर्गृणन्तो नमसोप सेदिम	
स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरो देवो मर्तस्य यशसा सुदीतिभिः	॥ 4 ॥
त्वमग्ने पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि प्रत्नथा पुरुष्टुत	
पुरूप्यन्ना सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विषाणस्य नाधृषे	॥ 5 ॥
त्वामग्ने समिधानं यविष्ठ्य देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम्	
उरुञ्जयसं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोदयन्मति	॥ 6 ॥
त्वामग्ने प्रदिव् आहुतं घृतैः सुम्नायवः सुषमिधा समीधिरे	
स वावृधान ओषधीभिरुक्षितोऽभि ज्रयांसि पार्थिवा वि तिष्ठसे	॥ 7 ॥

| इति तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः समाप्तः ।

| इति तृतीयाष्टकः समाप्तः ।